

УДК 903.1:902.21/26(477.41)

DOI <https://doi.org/10.31470/2415-3567-2018-44-105-111>

Павлик Олександр,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
науково-дослідного сектора
«Археологічна експедиція»
archeolog1988@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3385-8009>
Національний історико-етнографічний
заповідник «Переяслав»
вул. Т. Шевченка, 8
м. Переяслав-Хмельницький,
Київська область, Україна, 08400

Pavlyk Olexandr,
Candidate of Historical Sciences,
Senior Researcher of
the research sector of
«Archeology expedition»
archeolog1988@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3385-8009>
National Historical and Ethnographic
Reserve «Pereyaslav», 8,
T. Shevchenko str.,
Pereyaslav-Khmelnytsky, Kyiv region,
Ukraine, 08400

НОВА АРХЕОЛОГІЧНА ПАМ'ЯТКА В УР. ГАЯРИНЦІ ПОРЯД ІЗ С. ВЕЛИКА КАРАТУЛЬ НА ПЕРЕЯСЛАВЩИНІ

Стаття присвячена нововиявленій багатошаровій пам'ятці, в ур. Гаяринці поряд із с. Велика Каратুলь Переяслав-Хмельницького району Київської області. Подано характеристику топографічних особливостей нової пам'ятки, опис знахідок, виявлених під час археологічних розвідок 2017 р.

Ключові слова: Броварка, Велика Каратুলь, давньоруський, кераміка, культура, пам'ятка, поселення.

NEW ARCHAEOLOGICAL MONUMENT IN THE TRACT HAIARYNTSI NEAR THE VILLAGE VELYKA KARATUL' IN PEREIASLAV REGION

The article is devoted to the newly discovered multilayer monument, in the tract Haiaryntsi alongside with Velyka Karatul' of Pereiaslav-Khmelnytskyi district of Kyjiv region. The characteristics of the topographical features of the new monument, the description of the finds discovered during the archaeological exploration of 2017, are presented.

Key words: Brovarka, Velyka Karatul', ancient Kyjiv Rus', ceramics, culture, monument, settlement.

Долина р. Броварка представлена великою кількістю різночасових пам'яток, серед яких велика доля припадає на давньоруські поселення. Дослідження відомих та виявлення нових пам'яток відіграє вагомий роль у розумінні процесу розвитку тієї чи іншої місцевості через призму різних хронологічних періодів. Перші археологічні дослідження у басейні р. Броварка відбулися у 1871 р., коли землемір Боголюбський вивчав кургани епохи енеоліту-бронзи поряд із с. Пологи-Яненки [12; 13, с. 17;].

У 1877 р. професор Д.Я. Самоквасов розкопав два кургани поблизу сс. Вінинці та Лецьки, де ним було виявлено кілька різночасових поховань, в одному з яких були фрагменти кінської збруї, наконечники стріл, рештки шовкої тканини, уламки посуду та інші речі [7, с. 68; 18, с. 14, 238; 19, с. 86-87]. На початку ХХ ст. розпочалися систематичні дослідження території В.Г. Ляскоронським, М.О. Макаренком та Л.В. Падалкою [7, с. 68; 15; 16, с. 36-38]. Восени 1971 р. розвіздагоном ІА АН УРСР, який очолював І.А. Кучера, та займався обстеженням давньоруських городищ Київщини, серед яких було і Вінинське городище [14].

У 1975–1976 рр. була проведена експедиція, на чолі з Сікорським М.І., яка мала за мету дослідити, обстежити кургани у межах Переяслав-Хмельницького та Яготинського районів [20; 21]. Археологічні дослідження території с. Велика Каратুলь представлені розвідками працівників археологічного відділу Переяслав-Хмельницького державного культурно-історичного заповідника у 1988, 1990 та 1991 рр., що мали за мету виявити та

зафіксувати нові археологічні пам'ятки [1; 2; 3]. У результаті було відкрито низку нових поселень давньоруського періоду. Дослідниками була обстежена територія долини р. Гнилка та частково р. Броварка. Після вказаного періоду, масштабні археологічні дослідження цієї місцевості дотепер не проводилися. Варто відзначити серію статей науковців Вовокодава С.М., Прядка О.О, Тетері Д.А. та Юрченка О.В. [4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 17; 22; 23; 24; 25; 26], які на основі вже відомих та власних матеріалів, написали серію статей, присвячених різночасовим поселенням у долині р. Броварка та структурі її заселення.

Влітку 2017 р. під час археологічних розвідок старшим науковим співробітником НІЕЗ «Переяслав» Павликом О.В. на правому березі р. Броварка була виявлена нова, раніше невідома багатошарова пам'ятка поряд із с. Велика Каратуль в ур. Гаяринці (рис. 1).

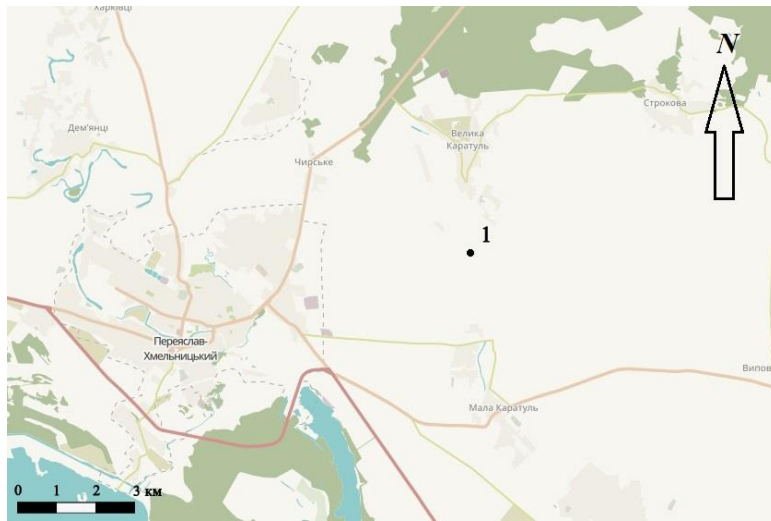

Рис.1. Місцезнаходження давньоруського поселення Гаяринці.

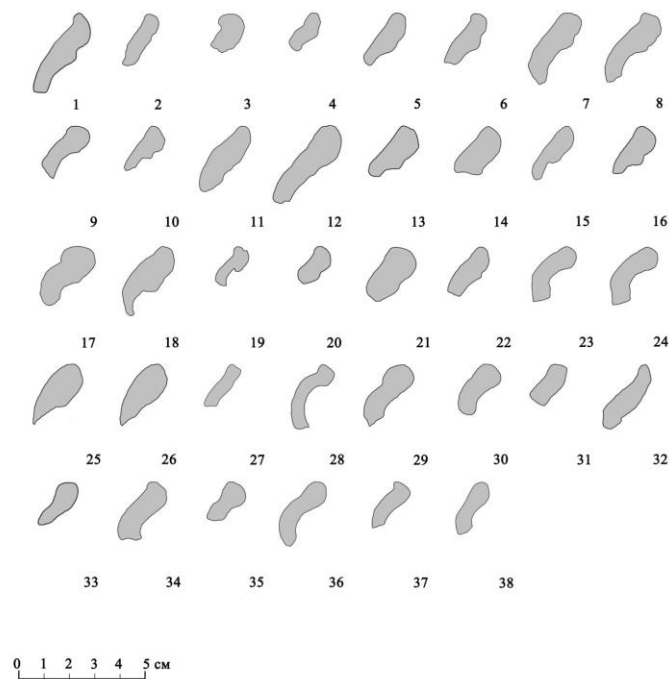

Рис.2. Вінця XII-XIII ст., знайдені на поселенні Гаяринці.

У результаті збору підйомного матеріалу на розорюваній пам'ятці, знахідки представлені майже виключно гончарною керамікою. Винятком є один уламок вінця ліпної посудини, який можна віднести до епохи бронзи (культура багатоваликвої кераміки), фрагмент стінки ліпної посудини київської культури та дрібний уламок кременю.

Фрагменти кружального посуду поділяються на дві групи. Перша складається з кількох товстостінних безорнаментних стінок посуду сірого кольору черняхівської культури, виготовленого на повільному гончарному крузі. Виявлені уламки посуду київської та черняхівської культур, дає можливість зробити припущення про існування поселення пізньоримського часу. Друга група складається з фрагментів переважно тонкостінного посуду, виготовленого на швидкісному гончарному крузі, які відносяться до давньоруського часу – вінчики, орнаментовані та безорнаментні стінки посудин, денця.

Всього було знайдено 92 фрагменти кераміки давньоруського періоду, серед яких – стінки посудин 46 шт. (50%), вінця – 38 шт. (41%), денця – 8 шт. (9%). Серед виявлених стінок, орнаментованих (Рис.3) 13 шт. (28%). Вінця датовані XI (Рис.2:1–22) і XII ст. (Рис.2:23–38) – 22 шт. (58%) та 16 шт. (42%) відповідно. Гончарне тісто щільне із домішками піску, кераміка тонкостінна з поверхнею сірого та цегляного кольорів.

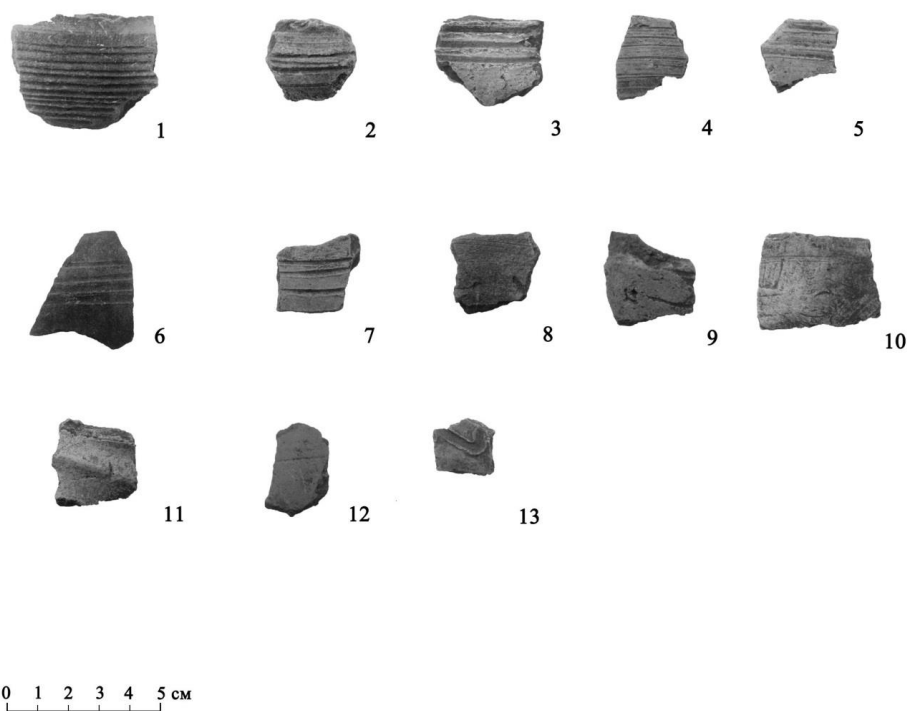

Рис.3. Орнаментовані стінки давньоруської кераміки, знайдені на поселенні Гаяринці

Нововиявлене різночасове поселення Гаяринці знаходиться на південь від с. Велика Каратуль на підвищенні краю розорюваного правого берега р. Броварка. Розміри давньоруського поселення – 500x150 м. Беручи до уваги його географічне положення, можна зробити припущення про мікросистему поселень Облоги – Гаяринці, які знаходяться один проти одного на різних берегах р. Броварка та ймовірність існування мостової переправи у цьому місці. Ймовірне поселення пізньоримського часу потребує подальших досліджень для уточнення його меж та хронологічних рамок.

Таким чином, на даний момент відомо 19 сільських поселень і 1 городище давньоруського часу, які розташовані у басейні р. Броварка, з яких – 14 уздовж берегів р. Броварка (71,5% знаходяться на лівому березі та 28,5% на правому), та городище Сковорода на правому березі у с. Вінинці. Решта виникли в межах заболоченої долини гідрокомплексу р. Гатка (Гнилка) – р. Грудка – р. Тиха [4].

Нововиявлена пам'ятка доповнює археологічну карту заселення Переяславського Лівобережжя. Вона потребує подальшого вивчення та внесення до Державного реєстру пам'яток культурної спадщини.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бузян Г.М., Буйлук М.М., Колибенко О.В., Товкайло М.Т. Звіт про роботу Переяслав-Хмельницької археологічної експедиції за 1991 р. НА ІА НАНУ, 1991/211.
2. Бузян Г.Н., Буйлук Н.М., Товкайло Н.Т. Отчет о работе Переяслав-Хмельницкой археологической экспедиции за 1988 г. НА ІА НАНУ, 1988/71.
3. Бузян Г.М. Буйлук М.М., Колибенко О.В., Товкайло М.Т. Звіт про роботу Переяслав-Хмельницької археологічної експедиції за 1990 р. НА ІА НАНУ, 1990/186.
4. Вовкодав С.М., Юрченко О.В. Анализ поселенческой структуры древнерусского времени бассейна р. Броварки // Археология и геоинформатика. Первая международная конференция. Тезисы докладов. Москва: ИА РАН, 2012. 52 с.
5. Вовкодав С.М., Юрченко О.В. Давньоруські пам'ятки басейну р. Броварки на Переяславщині // Середньовічні старожитності Південної Русі-України: Тези доповідей Третьої Міжнародної студентської наукової археологічної конференції (Чернігів, 18 квітня 2004 р.). Інститут археології НАН України, Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, Інститут слов'янської історії та культури. Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2004. 154 с.
6. Вовкодав С.М., Юрченко О.В. Нові знахідки в долині р. Броварки // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. Переяслав-Хмельницький, 2003. Вип. 14. С. 63-69.
7. Вовкодав С.М., Юрченко О.В. Пам'ятки епохи енеоліту-бронзи басейну р. Броварки на Переяславщині // ПЕРЕЯСЛАВІКА: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» : Збірник наукових статей. 2015. Випуск 9 (11).
8. Вовкодав С.М., Юрченко О.В. Поселенська структура давньоруського часу долини р. Броварка на Переяславщині // «Археологія & Фортифікація України»: Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції / редкол.: О.О. Заремба (відп. ред.) та ін.. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2016.
9. Вовкодав С.М., Юрченко О.В. Ранньослов'янські пам'ятки першої половини I тис. н. е. в околицях с. Лецьки на Переяславщині // «Археологія & Фортифікація України». Збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції / редкол.: В.С. Травінський (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2015.
10. Вовкодав С.М., Юрченко О.В. Система заселення давньоруського часу басейну р. Броварка на Переяславщині // Старожитності Вишгородщини: 36. тез, доповідей і повідомлень 16-ої наук.-практ. конференції 27–28 травня 2010 р., м. Вишгород Вишгородський іст.-культ. заповідник; Вишгород, 2010.
11. Вовкодав С.М., Юрченко О.В. Система заселення пізньоримського часу басейну р. Броварка на Переяславщині // Переяславіка: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Збірник наукових статей. 2017. Вип. 12 (14).
12. Колибенко О.В. Історико-археологічне вивчення Переяславля Руського та Переяславщини (середньовічної Переяславської волості): сучасний стан і перспективи // Археологія і давня історія України: 36. наук. пр. Київ: ІА НАН України, 2010. Вип. 1. С. 133.

13. Колибенко О.В., Колибенко О.В. Історико-краєзнавчі дослідження Переяславщини (археологічні джерела). Переяслав-Хмельницький, 2005. Ч. 1. 114 с.
14. Кучера М.П. 1971. Звіт про роботу розвід загону по обстеженню городищ Київщини у 1971 р. НА ІА НАНУ, 1971/17.
15. Ляскоронский В.Г. Городища, курганы, майданы и длинные змеевые валы в области Днепровского Левобережья // Тр. XIV АС в Чернигове, 1909. Москва, 1911. С. 1–82.
16. Макаренко Н.Е. Городища и курганы Полтавской губернии // Сборник топографических сведений. Полтава, 1917. 103 с.
17. Прядко О.О., Юрченко О.В. Нові знахідки римських монет на Переяславщині // Ніжинська старовина: збірник регіональної історії та пам'яткознавства. Вип. 24 (27). Пам'яткознавство Північно-Східного регіону України. № 9;. Ніжин; Київ: Центр пам'яткознавства НАН України та УТОШК, 2017. 172 с.
18. Самоквасов Д.Я. Могилы Русской земли. Москва: Синодальная типография, 1908. 271 с.
19. Самоквасов Д.Я. Основания хронологической классификации, описание и каталог коллекции древностей. Варшава: типография М. Земкевич, 1892. 143 с.
20. Сикорский М.И. 1976. Отчет о работе археологической экспедиции по обследованию курганов Переяслав-Хмельницкого и Яготинского районов Киевской обл. в 1976 г. НА ІА НАНУ, 1976/55.
21. Сикорский М.И., Бузян Г.Н. 1975. Отчет о работе археологической экспедиции по обследованию курганов Переяслав-Хмельницкого р-на Киевской обл. за 1975 г. НА ІА НАНУ, 1975/118.
22. Тетеря Д.А., Юрченко О.В. Зброя ближнього бою давньоруської доби з території південно-західної Переяславщини // Переяславіка: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Збірник наукових статей. Вип. 12 (14). 2017.
23. Тетеря Д.А., Юрченко О.В. Знахідки Давньоруських сокир на території південно-західної Переяславщини // Наукові записки з української історії: зб. наук. ст. Переяслав–Хмельницький (Київ, обл.): Домбровська Я.М., 2016. Вип. 39.
24. Юрченко О.В. Могильник черняхівської культури в с. Лецьки на Переяславщині // Археологічні дослідження на Київщині. Матеріали І обласної наукової конференції 24–25 жовтня 2011 року. Трипілля, 2012.
25. Юрченко О.В. Могильник черняхівської культури в с. Лецьки // Переяславіка: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Збірник наукових статей. Вип. 5 (7). 2011.
26. Юрченко О.В. Неолітичні пам'ятки долини р. Броварка на Переяславщині // Вісник НІАЗ «Кам'яна Могила». Випуск II. Запоріжжя: Дике поле, 2017 р. С. 90–100.

REFERENCES

1. Buzian, H.M., Builuk, M.M., Kolybenko, O.V., Tovkailo, M.T. (1991). *Zvit pro robotu Pereiaslav-Khmelnytskoi arkheolohichnoi ekspedytsii za 1991 r. [Report on the work of the Pereiaslav-Khmelnytsky archaeological expedition in 1991]* NA IA NANU, 1991/211 [in Ukrainian].
2. Buzian, H.N., Builuk, N.M., Tovkailo, N.T. (1988). *Otchet o rabote Pereiaslav-Khmelnytskoi arkheolohicheskoi ekspedytsii za 1988 h. [Report on the work of the Pereiaslav-Khmelnytsky archaeological expedition in 1988]* NA IA NANU, 1988/71 [in Russian].
3. Buzian, H.M. Builuk, M.M., Kolybenko, O.V., Tovkailo, M.T. (1990). *Zvit pro robotu Pereiaslav-Khmelnytskoi arkheolohichnoi ekspedytsii za 1990 r. [Report on the work of the Pereiaslav-Khmelnytsky archaeological expedition in 1991]* NA IA NANU, 1990/186 [in Ukrainian].

4. Vovkodav, S.M., Yurchenko, O.V. (2012). Analyz poselenneskoi struktury drevnerusskoho vremeny basseina r. Brovarky [Analysis of the settlement structure of the ancient Kyjiv Rus' time of the valley of Brovarka River] // *Arkheolohyia y heoynformatyka. Pervaia mezhdunarodnaia konferentsyia. Tezysy dokladov*. Moskva: YA RAN [in Russian].

5. Vovkodav, S.M., Yurchenko, O.V. (2004), Davnoruski pamiatky baseinu r. Brovarky na Pereiaslavshchyni [Ancient Kyjiv Rus' monumenst to the valley of Brovarka River in Pereyaslavl region] // *Serednovichni starozhytnosti Pivdennoi Rusi-Ukrainy: Tezy dopovidei Tretoi Mizhnarodnoi studentskoi naukovoï arkheolohichnoi konferentsii (Chernihiv, 18 kvitnia 2004 r.)*. Instytut arkheolohii NAN Ukrainy, Chernihivskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni T.H. Shevchenka, Instytut slovianskoi istorii ta kultury. Chernihiv: Chernihivskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni T.H. Shevchenka [in Ukrainian].

6. Vovkodav, S.M., Yurchenko, O.V. (2003), Novi znakhidky v dolyni r. Brovarky [New finds in the valley of Brovarka River] // *Naukovi zapysky z ukraïnskoi istorii: Zbirnyk naukovykh statei*. Pereiaslav-Khmelnyskiy, Vyp. 14 [in Ukrainian].

7. Vovkodav, S.M., Yurchenko, O.V. (2015), Pamiatky epokhy eneolitu-bronzy baseinu r. Brovarky na Pereiaslavshchyni [Monument of the Eneolithic-Bronze Age of the valley of Brovarka River in the Pereyaslav Region] // *PEREIASLAVIKA: Naukovi zapysky Natsionalnoho istoryko-etnohrafichnoho zapovidnyka «Pereiaslav» : Zbirnyk naukovykh statei*. Vypusk 9 (11) [in Ukrainian].

8. Vovkodav, S.M., Yurchenko, O.V. (2016), Poselenska struktura davnorusskoho chasu dolyny r. Brovarka na Pereiaslavshchyni [Settlement structure of the ancient Kyjiv Rus' time of the valley of Brovarka River in Pereyaslavl region] // *«Arkheolohiia & Fortyfikatsiia Ukrainy»: Zbirnyk materialiv VI Mizhnarodnoi nauково-praktychnoïkonferentsii / redkol.: O.O. Zaremba (vidp. red.) ta in.. Kam'ianets-Podilskiy: PP Buinytskyi O.A.* [in Ukrainian].

9. Vovkodav, S.M., Yurchenko, O.V. (2015), Rannoslav'ianski pam'iatky pershoi polovyny I tys. n. e. v okolytsiakh s. Letsky na Pereiaslavshchyni [Early Slavic sights of the first half of the 1st millennium BC e. in the vicinity of. Letski in Pereyaslavl region] // *«Arkheolohiia & Fortyfikatsiia Ukrainy». Zbirnyk materialiv V Vseukraïnskoi nauково-praktychnoïkonferentsii / redkol.: V.S. Travinskyi (vidp. red.) ta in. Kam'ianets-Podilskiy: TOV «Drukarnia Ruta»* [in Ukrainian].

10. Vovkodav, S.M., Yurchenko, O.V. (2010), Systema zaselennia davnorusskoho chasu baseinu r. Brovarka na Pereiaslavshchyni [The settlement system of the ancient Kyjiv Rus' time of valley of the Brovarka River in Pereyaslavl region] // *Starozhytnosti Vyshhorodshchyny: 36. tez, dopovidei i povidomlen 16-oi nauk.-prakt. konferentsii 27–28 travnia 2010 r., m. Vyshhorod Vyshhorodskiy ist.-kult. zapovidnyk; Vyshhorod0* [in Ukrainian].

11. Vovkodav, S.M., Yurchenko, O.V. (2017), Systema zaselennia piznorymskoho chasu baseinu r. Brovarka na Pereiaslavshchyni [The system of settlement of the late Roman times of valley of the Brovarka River in Pereyaslavl region] // *Pereiaslavika: Naukovi zapysky Natsionalnoho istoryko-etnohrafichnoho zapovidnyka «Pereiaslav». Zbirnyk naukovykh statei*. Vyp. 12 (14) [in Ukrainian].

12. Kolybenko, O.V. (2010), Istoryko-arkheolohichne vvychennia Pereiaslavlia Ruskoho ta Pereiaslavshchyny (serednovichnoi Pereiaslavskoi volosti): suchasnyi stan i perspektyvy [Historical and archaeological study of Perejaslavl of Kyjiv Rus' and Pereiaslav (medieval Pereyaslav volost): current state and prospects] // *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy: Zb. nauk. pr.* Kyiv: IA NAN Ukrainy, Vyp. 1 [in Ukrainian].

13. Kolybenko, O.V., Kolybenko, O.V. (2005), *Istoryko-kraieznavchi doslidzhennia Pereiaslavshchyny (arkheolohichni dzherela) [Historical studies of Pereyaslavl region (archaeological sources)]*. Pereiaslav-Khmelnyskiy. Ch. 1 [in Ukrainian].

14. Kuchera, M.P. (1971). *Zvit pro robotu rozvid zahonu po obstezhenniï horodyshch Kyivshchyny u 1971 r. [Report on the work of the detachment for the survey of the settlements of the Kyiv region in 1971]* NA IA NANU, 1971/17 [in Ukrainian].

15. Liaskoronskyi, V.H. (1911), Horodysycha, kurhany, maidany y dlynnnye zmeevye valy v oblasti Dneprovskoho Levoberezhia [Settlements, burial mounds, Mайдan and long serpent ramparts in the region of the Dnieper Left Bank] // *Tr. KhIV AS v Chernyhove, 1909*. Moskva, 1911 [in Russian].
16. Makarenko, N.E. (1917), Horodysycha y kurhany Poltavskoi hubernyy [Hill mounds and mounds of the Poltava province] // *Sbornyk topohrafycheskykh svedenyi*. Poltava [in Russian].
17. Priadko, O.O., Yurchenko, O.V. (2017), Novi znakhidky rymskykh monet na Pereiaslavshchyni [New finds of Roman coins in Pereiaslavl region] // *Nizhynska starovyna: zbirnyk rehionalnoi istorii ta pamiatkoznavstva*. Vyp. 24 (27). *Pamiatkoznavstvo Pivnichno-Skhidnoho rehionu Ukrainy*. № 9;. Nizhyn; Kyiv: Tsentр pamiatkoznavstva NAN Ukrainy ta UTOPIK [in Ukrainian].
18. Samokvasov, D.Ya. (1908), *Mohyly Russkoi zemly* [Graves of the Russian land]. Moskva: Synodalnaia typohrafiya [in Russian].
19. Samokvasov, D.Ya. (1892), *Osnovaniya khronolohycheskoi klasyfikatsyy, opysanye i katalog kolleksyy drevnostei* [Foundations of chronological classification, description and catalog of the collection of antiquities]. Varshava: typohrafiya M. Zemkevych [in Russian].
20. Sykorskyi, M.Y. (1976). *Otchet o rabote arkheolohycheskoi ekspedytssy po obsledovaniyu kurhanov Pereiaslav-Khmelnytskoho y Yahotynskoho raionov Kyevskei obl. v 1976 h.* [Report on the work of an archaeological expedition to survey the mounds of Pereiaslav-Khmelnytsky and Yagotynsky districts of the Kiev region. in 1976] NA IA NANU, 1976/55 [in Russian].
21. Sykorskyi, M.Y., Buzian, H.N. (1975), *Otchet o rabote arkheolohycheskoi ekspedytssy po obsledovaniyu kurhanov Pereiaslav-Khmelnytskoho r-na Kyevskei obl. za 1975 h.* [Report on the work of an archaeological expedition to survey the mounds of Pereiaslav-Khmelnytsky districts of the Kiev region. in 1975] NA IA NANU, 1975/118 [in Russian].
22. Teteria, D.A., Yurchenko, O.V. (2017), Zbroia blyzhnoho boiu davnoruskoi doby z terytorii pivdenno-zakhidnoi Pereiaslavshchyny [Melee weapon of the ancient Kyjiv Rus' era from the territory of southwestern Pereiaslavl region] // *Pereiaslavika: Naukovi zapysky Natsionalnoho istoryko-etnohrafichnoho zapovidnyka «Pereiaslav»*. Zbirnyk naukovykh statei. Vyp. 12 (14). [in Ukrainian].
23. Teteria, D.A., Yurchenko, O.V. (2016), Znakhidky Davnoruskykh sokyr na terytorii pivdenno-zakhidnoi Pereiaslavshchyny [Findings of the ancient Kyjiv Rus'ax in the territory of the southwestern Pereiaslav region] // *Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii: zb. nauk. st. Pereiaslav–Khmelnytskyi (Kyiv, obl.): Dombrovska Ya.M., Vyp. 39* [in Ukrainian].
24. Yurchenko, O.V. (2012), Mohylnyk cherniakhivskoї kultury v s. Letsky na Pereiaslavshchyni [Tombstone of Chernyakhiv culture in village Letski in Pereiaslavl region] // *Arkheolohichni doslidzhennia na Kyivshchyni. Materialy I oblasnoi naukovoї konferentsii 24–25 zhovtnia 2011 roku*. Trypillia [in Ukrainian].
25. Yurchenko, O.V. (2011), Mohylnyk cherniakhivskoї kultury v s. Letsky [Tombstone of Chernyakhiv culture in village Letski] // *Pereiaslavika: Naukovi zapysky Natsionalnoho istoryko-etnohrafichnohozapovidnyka «Pereiaslav»*. Zbirnyk naukovykh statei. Vyp. 5 (7). [in Ukrainian].
26. Yurchenko, O.V. (2017), Neolitychni pam'iatky dolyny r. Brovarka na Pereiaslavshchyni [Neolithic monuments to the valley of Brovarka River in Pereiaslavl region] // *Visnyk NIAZ «Kamiana Mohyla»*. Vypusk II. Zaporizhzhia: Dyke pole [in Ukrainian].

Одержано 21.11.2018.